

هویت و فرهنگ کودکان ایران اسلامی در دوره پیش دبستانی بر اساس سند تحول بنیادین آموزش و پرورش

مولامراد نظری*

معاون آموزش ابتدایی آموزش و پرورش شهرستان اسلام آبادغرب، کارشناسی ارشد تکنولوژی آموزشی، دانشگاه آزاد اسلامی، کرمانشاه، ایران
* mowlanazari@yahoo.com

چکیده

در مقاله حاضر به هویت و فرهنگ کودکان ایران اسلامی در دوره پیش دبستانی پرداخته شد. روش تحقیق حاضر توصیفی و از نوع کتابخانه‌ای بود. نتایج برگرفته از تحقیق مزید بر این منوال بود که؛ دغدغه شناسایی هویت ملی به طور خودآگاه و ناخودآگاه وجود داشته است و تنها در برهه‌ای از زمان با اقبال ویژه‌ای از سوی نهادهای دولتی و غیردولتی روبرو شده است. شناخت وضعیت هویت ایرانی، یکی از مهمترین مسائل مطرح شده می‌باشد که سند تحول بنیادین آموزش و پرورش که کار به روی آن از اواخر دهه ۶۰ آغاز شده بود، در آذرماه سال ۱۳۹۰ به تصویب شورای عالی انقلاب فرهنگی رسید که در مقدمه آن آمده است: در تهیه سند ملی تحول بنیادین آموزش و پرورش کوشش شده است تا با الهام گیری از اسناد بالادستی و بهره گیری از ارزش‌های بنیادین آنها و توجه به اهداف راهبردی نظام جمهوری اسلامی ایران، چشم انداز و اهداف تعلیم و تربیت در افق ۱۴۰۴ هجری شمسی تبیین شود. با توجه به اهمیت هویت و فرهنگ کودکان در دوره پیش دبستانی در سند تحول بنیادین فرهنگ‌های مختلف ایرانی تنظیم شده است، که تهیه سند تحول بنیادین، قانون اساسی جمهوری اسلامی ایران است و به همین دلیل در سند نیز خرده فرهنگ‌ها، زبان‌ها و شرایط مختلف کشور در نظر گرفته شده است.

واژگان کلیدی: هویت، فرهنگ، کودکان ایران اسلامی، سند تحول بنیادین

مقدمه

شناخت فرهنگ و عناصر تشکیل دهنده آن یکی از ارکان اساسی شناخت فرد و هویت‌اش می‌باشد، چرا که به واسطه آن می‌توان از نگرش افراد و روش زندگی‌شان آگاهی یافت. مفاهیم فرهنگ و هویت با یکدیگر اتصال معنایی دارند. فرهنگ به شیوه زندگی گروهی از مردم تعبیر می‌شود که از الگوهای آموخته رفتار و اندیشه که از نسلی به نسل دیگر منتقل می‌شود تشکیل یافته است (آشوری، ۱۳۹۰). بیشک بالاترین و والاترین عنصری که در موجودیت هر جامعه دخالت اساسی دارد، فرهنگ آن جامعه است. اساساً فرهنگ هر جامعه، هویت و موجودیت آن جامعه را تشکیل می‌دهد و با انحراف فرهنگ، هر چند جامعه از بُعدهای اقتصادی، سیاسی، صنعتی و نظامی قدرتمند و قوی باشد ولی پوچ و میان تهی است (خمینی، ۱۳۷۵). یکی از مهمترین دغدغه‌های فکری از گذشته تاکنون پرسش درباره چیستی و کیستی خود بوده است. با توجه به مقتضیات فرهنگی، سیاسی و اقتصادی ویژه‌ای که در عصر حال وجود دارد، مبحث هویت توجه بسیاری از پژوهشگران و اندیشمندان

رشته‌های مختلف را به خود جلب کرده است و آن را به صورت مقوله‌ای بین رشته‌ای درآورده است. کمتر مفهومی است که به اندازه‌ی هویت معانی متعدد داشته باشد. منظومه واژگان هویت و واژه‌های مرتبط آن در طیفی از آثار متفکران انعکاس یافته است. یکی از مهم‌ترین نکات در بررسی جوامع انسانی، شناخت ویژگی‌هایی است که مردم یک جامعه را از یکدیگر جدا می‌کند. هر هویت لاجرم در حدود جغرافیایی گروهی شکل می‌گیرد و با پس و پیش شدن این حدود دچار قبض و بسط و یا تکثیر می‌شود یا وحدت می‌یابد. هویت متضمن تعلق و تعهدی است که عالمان مدیریت برای اداره سازمان بدان محتاجند (دوران، ۱۳۸۶). تحول بنیادین در نظام آموزش و پرورش مبتنی بر آرمان‌های بلند نظام اسلامی باید معطوف به چشم‌اندازی باشد که در افق روشن ۱۴۰۴، ترسیم‌گر ایرانی توسعه یافته با جایگاه اول اقتصادی، علمی و فناوری در سطح منطقه با هویتی اسلامی انقلابی، الهام‌بخش جهان اسلام همراه با تعاملی سازنده و مؤثر در عرصه روابط بین‌المللی است. هرچند در سه دهه گذشته تلاش‌های وافر و قابل تقدیری از سوی مسئولان و دست‌اندرکاران نظام تعلیم و تربیت برای بهبود و اصلاح نظام آموزشی کشور به عمل آمد که خوشبختانه نتایج مثبت و مفیدی نیز برجای گذاشته است؛ لیکن هنوز آموزش و پرورش با چالش‌های جدی روبه‌رو است و برون‌داد آن در طراز جمهوری اسلامی ایران و پاسخگوی تحولات محیطی و نیازهای جامعه نمی‌باشد. از این رو، تأکیدات حکیمانه رهبر فرزانه انقلاب اسلامی مبنی بر ضرورت تحول بنیادی در آموزش و پرورش با تکیه بر فلسفه تعلیم و تربیت اسلامی - ایرانی و تدوین الگویی اسلامی - ایرانی برای تحول و پرهیز از الگوهای وارداتی، کهنه و تقلیدی محض، چراغ راه برون‌رفت از چالش‌های نظام آموزشی کشور می‌باشد. در این میان، دوره پیش دبستانی، از اهمیت ویژه‌ای برخوردار است. این دوره، نقطه‌ی ورود کودک به نظام رسمی تلقی می‌شود و سنگ بنای فرایند تربیتی در آن، نهاده می‌شود. همچنین ویژگی‌های کودک در این دوره، بر حساسیت آن می‌افزاید. سال‌های اولیه زندگی کودک، سال‌هایی حساس هستند؛ زیرا میزان رشد در این سالها نسبت به مراحل دیگر رشد، سرعت بسیار بیشتری دارد لذا ما در این مقوله برآنیم تا با هویت و کودکان دوره پیش‌دبستانی براساس سند برنامه درسی ملی در نظام آموزش و پرورش را تبیین نماییم.

تعاریف هویت و فرهنگ

در لغت نامه دهخدا واژه هویت چنین آمده است که: هویت عبارت است از تشخیص، هویت گاه بر وجود خارجی اطلاق می‌شود گاه بر ماهیت با تشخیص اطلاق می‌گردد. در فرهنگ عمید هویت این گونه معنا شده است: هویت یعنی حقیقت شی یا شخص که مشتمل بر صفات جوهری او باشد. هویت در لغت به معنای شخصیت، ذات، هستی و وجود منسوب به «هو» می‌باشد (عمید، ۱۳۷۸).

هویت در نظر اریکسون عبارت است از حالتی که فرد بتواند بین تصویری که از ثبات و یگانگی خود دارد و تصویری که دیگران از او دارند هماهنگی ایجاد کند (اریکسون، ۱۹۶۰). در یک هویت مفهوم‌بندی هویت دو سطح قابل بررسی است: (۱) هویت فردی: هویتی که شخص را از نظر جسمی، عقلی یا قلبی از فرد یا افراد دیگر متمایز می‌شود. (۲) هویت جمعی: هویتی است که گروه، قوم و ملتی از دیگران قابل شناسایی می‌گردد. به طور خلاصه از جمع بندی نظرات پژوهشگران در باب هویت می‌توان چنین نتیجه گرفت که هویت در عین اعلام وجود شی یا مفهومی با مختصات خاص، می‌تواند به طور عام به عنوان مجموعه صفات متمایز چیده‌ها و موضوعات نسبت به یکدیگر تعریف شود (طیسی، ۱۳۹۱). هویت پدیده‌ای است که از من آغاز و به ما منتهی می‌شود و از احساس استقلال فردی تا احساس تعلق اجتماعی گسترش می‌یابد. از آنجا که هویت هم در شکل فردی و هم در شکل اجتماعی خود برآیند تعامل اجتماعی است (حیاتی و حسینی مؤخر، ۱۳۸۶).

فرهنگ از جمله واژه‌ها و مفاهیم علوم اجتماعی و انسانی است که با وجود کاربرد بسیار فراوان، اتفاق نظر چندانی بر سر آن وجود ندارد. پژوهشگران و نظریه پردازان مختلف تعریف‌های متفاوتی از فرهنگ عرضه می‌کنند که گاهی حتی در تضاد با یکدیگر قرار دارند. این تنوع و تفاوت گرچه تا حدودی از دیدگاه‌ها و برداشت‌های متفاوت پژوهشگران سرچشمه می‌گیرد، ولی در عین حال بر پیچیدگی و سیالیت زندگی اجتماعی هم دلالت دارد که تحدید، تعریف و مفهوم بندی جنبه‌های گوناگون آن آسان نیست. حال در زیر به برخی از این تعاریف اشاره می‌شود: تایلور تعریف جامعی از فرهنگ ارائه می‌دهد و

می‌گوید: فرهنگ مجموعه پیچیده‌ایست که شامل معارف، معتقدات، هنرها، صنایع، فنون، قوانین و سنن و بالاخره تمام عادات و رفتار و ضوابطی است که فرد به عنوان عضو جامعه از جامعه خود فرا می‌گیرد و در برابر آن جامعه وظایف و تعهداتی دارد (روح الامینی، ۱۳۶۵). والرشتاین در تعریف فرهنگ بیشتر بر آداب و رسوم و ارزشهایی که باعث تمایز گروهی از مردم از مردم دیگری می‌شود تاکید دارد: فرهنگ عبارتست از مجموعه پیچیده‌ای از ارزشها و آداب و رسوم بخش کوچتری از یک کل، یا اینکه ارزشها و آداب و رسوم گروهی در تقابل با گروهی دیگر، در همان سطح از گفتمان، فرهنگ معنای دیگری هم دارد که به معنی ارزشها و آداب و رسوم عالی تر و نه ارزشها و آداب و رسوم پست می‌باشد (نقره‌کار، ۱۳۷۰).

فرهنگ را از جهتی به فرهنگ مادی و معنوی بخش کرده‌اند، فرهنگ مادی را شامل همه وسایل و ابزارهای مادی و آنچه به دست بشر از ماده طبیعی ساخته می‌شود و شیوه‌ها و فرآیندهای ساخت و ساز آنها می‌دانند. فرهنگ معنوی را شامل ارزشها، دیده‌ها و باورها، اندیشه‌ها، دانش‌ها، منش‌ها، دین، آداب و رسوم، علوم و ادبیات و هنر و همه فرآورده‌های ذهنی انسان می‌دانند (آشوری، ۱۳۸۰). همچنین فرهنگ را مجموع رفتارهای اکتسابی و ویژگی‌های اعتقادی اعضاء یک جامعه معین دانسته‌اند. جامعه‌ای که افراد آن در طول هزاران سال با یکدیگر زندگی کرده و در سرزمین معینی سکنا گزیده‌اند و خود را به عنوان یک واحد اجتماعی، متمایز از گروههای دیگر سازمان داده‌اند. افراد هر جامعه، فرهنگ مشترکی نیز دارند. ممکن نیست که فرهنگ جدا از جامعه، یا جامعه جدا از فرهنگ باشد (کوفن، ۱۳۷۹). فرهنگ یک قوم، همان میراث اجتماعی است. به عبارت دیگر کلیت به هم تافته‌ای است شامل دین، دانش، هنر، اخلاقیات، قانون، فنون ابزار سازی و کاربرد آنها و روش فرا رساندن آنها (ورجلوند، ۱۳۷۸).

هویت ایرانی

هویت ایرانی یکی از اقسام هویت جمعی است و مراد از آن همه ویژگی‌ها، خصایص و عناصری است که سبب می‌شود تا ملتی به جهت دارا بودن آن نشانه‌ها ایرانی شناخته شده و از دیگران متمایز گردد. این اجزا می‌توانند سخت افزاری (خاک، نژاد) و یا نرم افزاری (فرهنگ، زبان، سنن و ...) باشند. در مورد مبنای ملیت و هویت ملی سه نظریه معروف وجود دارد: نظریه مبتنی بر خون و نژاد، نظریه مبتنی بر عنصر اراده با هم زیستن در طول تاریخ و نظریه‌ای که بر عنصر تشکیل دولت برای ایجاد هویت ملی تأکید می‌کند و بر عناصر حقوقی و سرزمینی تأکید دارد (حیاتی و حسینی مؤخر، ۱۳۸۶). هویت ایرانی همچون سفره‌ای است به بلندای تاریخ که انواع غذاهای مطبوع را بر روی خود دارد، هویت ایرانی تابعی از فرهنگ ایرانی است (نصیری، ۱۳۹۰). اگر بپذیریم هویت ملی، مجموعه خصوصیات اجتماعی، فرهنگی، روانی و تاریخی است که بر یگانگی و همانندی آحاد یک ملت دلالت و آنها را از سایر گروهها و افراد متمایز می‌کند، پذیرفته‌ایم هویت مفهومی مرکب و چند رکنی است که در ذهن و رفتار یکایک شهروندان قابل جستجوست و با نشاط ضعف و قوت آن می‌توان ضمن مدیریت‌های فردی و اجتماعی به تبیین الگوهای مناسبی پرداخت که یا به تقویت هویت ملی منجر می‌شود یا به رفع آسیب‌ها و چالش‌ها کمک می‌کند یا برای دستیابی به الگوهای مطلوب‌تر هویت، راهبرد جدیدی پیش‌رو می‌گذارد.

فرهنگ

فرهنگ مقوله‌ای است تفاوت مدار و شیوه زندگی خاصی را می‌سازد. این تفاوت و خاصیت، نه تنها امکان هویت یابی را فراهم می‌سازد، بلکه به زندگی انسانها معنا می‌بخشد. هنگامی که از فرهنگ سخن می‌گوئیم به روش‌هایی اشاره داریم که انسانها به صورت فردی و جمعی، از طریق ارتباط با دیگران زندگی خود را معنادار می‌سازند (تاجیک، ۱۳۸۴). فرهنگ پایه‌های هویت جامعه را می‌سازد. فرهنگ مهمترین و غنی‌ترین منبع هویت است، افراد، گروهها و ملت‌ها همواره با توسل به اجزاء و عناصر فرهنگی گوناگون هویت می‌یابند. زیرا این اجزاء و عناصر توانایی چشمگیری در تأمین نیاز انسانها به متمایز بودن و ادغام شدن در جمع را دارا هستند. به بیان دیگر فرهنگ هم تفاوت آفرین است و هم انسجام بخش، هر شخصی هنگامی که زندگی را به شیوه‌ای خاص سازمان می‌دهد در واقع خود را در چارچوب دنیایی قرار می‌دهد که به واسطه مرزها و تفاوت‌های فرهنگی از

سایر دنیاها جدا می‌شود (گل محمدی، ۱۳۸۰). بنابراین فرهنگ را می‌توان مجموعه‌ای متشکل از آداب و رسوم، سنن و ارزشها، دین، تاریخ، ادبیات، هنر و ... دانست که منحصر به افراد یک جامعه است و متمایز کننده آنان از جوامع دیگر می‌باشد.

هویت فرهنگی و هویت ملی

هویت به معنی «چه کسی بودن» است و از نیاز طبیعی انسان به شناخته شدن و شناسانده شدن به چیزی یا جایی بر می‌آید. این حس تعلق، بنیادی ذاتی در وجود انسان دارد. برآورد شدن این نیاز، «خودآگاهی» فردی را در انسان سبب می‌شود و ارضای حس تعلق میان یک گروه انسانی، خودآگاهی جمعی و مشترک یا هویت بومی یا ملی آن گروه انسانی را تعیین می‌کند. اگر مردم یک کشور را به عنوان سلول‌های وجودی آن در نظر بگیریم، بی‌تردید ترکیبات اجتماعی و اداری، ارکان حیات آن کشور است و آنچه از هویت و ملیت می‌شناسیم، به منزله روح این پیکر خواهد بود (ساختار فرهنگی هویت ملی، ۱۳۷۸).

اگر نیازمندی‌ها معنوی و حس تعلق انسان به چیزی یا جایی ارضاء نگردد و انسان از هویت خودآگاهی نیابد، موجود سرگردانی بیش نیست که هرگز نخواهد توانست از کلاف سردرگم بی‌سر و سامانی و بی‌هدفی رهایی یابد. (همان منبع) این پدیده‌ها و نهادهای معنوی و فرهنگی هستند که فضای انسانی را به‌گونه محیطی مشخص و مستقل از دیگر محیط‌های انسانی، جدا و متمایز می‌کند و افراد آن فضای انسانی ویژه را از روحیه سرشار معنوی و از حس همدلی و همراهی برخوردار می‌سازد. هویت ملی از وجوهی برخوردار است که به قرار زیر است: ۱- خانواده؛ ۲- زبان؛ ۳- دین و آئین؛ ۴- زادگاه و سرزمین؛ ۵- تاریخ؛ ۶- آداب و رسوم، سنت‌ها و ارزش‌ها؛ ۷- باورها و رفتارها؛ ۸- دانش و فنون؛ ۹- خودآگاهی و خودیابی و ... که از ۲ نحوه ترکیب مولفه‌های پیشین پدید می‌آید.

با نظری بر تاریخ گذشته سرزمین ایران و نگاهی به مؤلفه‌های هویتی در جامعه کنونی آن در خواهیم یافت که هویت ایرانی، هویتی چند پایه است و بر عواملی چون سرزمین مشترک، تاریخ مشترک، ادبیات مشترک، دین مشترک، آداب و منش مشترک استوار است. هر ایرانی که در یک عامل از عوامل بالا با ایرانی دیگر شریک نباشد، در دیگر عوامل با او و دیگر ایرانیان شریک است. اگر چه هویت فرهنگی یک جامعه، مدیون تمامی اجزا و عناصر موجود در فرهنگ آن جامعه است، اما نمی‌توان انکار کرد که این هویت بخشی در برخی از عناصر یک فرهنگ حضور قوی‌تری دارند. در واقع عناصری از فرهنگ در سطح مقطعی از زمان به‌عنوان نمادهای هویت یک ملت متجلی شده و خود را اعیان می‌سازد. (طرح تدوین برنامه ایران ۱۴۰۰، ۱۳۷۵).

فرهنگ جهانی و فرهنگ بومی

فرهنگ تمامی دنیای دور و بر ما را در ذهن مان تعریف می‌کند؛ به آن‌ها شکل می‌بخشد، طبقه‌بندی‌شان می‌کند و معنای‌شان می‌بخشد (تری یاندیس. هری. س، ۱۳۷۸: ۴۸). فرهنگ در حقیقت بخش انسان ساخته محیط است؛ حال آن، چه ذهنی باشد و چه عینی. فرهنگ است که تعیین می‌کند اعضای آن فرهنگ رابطه‌شان را با محیط، ماوراء طبیعه و مردم درون و بیرون فرهنگ‌شان چگونه تنظیم کنند (بورن، ۱۳۷۹). ما جهان را کمتر آن‌گونه که هست، و بیشتر آن‌طور که ما هستیم، درک می‌کنیم؛ چرا که فرهنگ است که تعیین می‌کند ما چگونه اطلاعات دریافتی از محیط، روش تفسیر و روش مورد استفاده آن‌ها را درک کرده و به کار می‌بخشد (تری یاندیس و هری ۱۳۷۸). به بیانی دیگر، فرهنگ است که واقعیات را برایمان می‌سازد! آن، هم ظرف و هم مظهر اندیشه تا رفتار ماست. فرهنگ به گروه و اعضای آن کمک می‌کند تا از عهده مشکلات زندگی در محیطی خاص و در زمانی معین برآیند. شاید بهتر باشد فرهنگ را شیوه با هم زیستن در دنیایی بدانیم که نفوس انسان‌ها با تمامی گوناگونی‌هایشان یک بعد، محیط بعدی دیگر و نوع تعاملات آن دو، بعد دیگر و مکمل آنها به شمار می‌روند. فرهنگ‌ها از فصول مشترکی برخوردار هستند، همان‌گونه که تمایزاتی با یکدیگر دارند. فصول مشترک فرهنگ‌های مختلف که به اصیل‌ترین و انسانی‌ترین وجوه فرهنگ مربوط می‌شود، فرهنگ جهانی را می‌سازد. مخاطبان چنین فرهنگی نیز جهانی خواهند بود و آن به بخش بزرگی از نیازها و تقاضاهای فرهنگی موجود در مردم و جوامع مختلف پاسخ خواهد گفت.

اکنون در سطح جهان، تلاش های مستمر و بعضاً سازمان یافته ای برای تأکید بر این وجوه مشترک و انسانی فرهنگ انجام می شود و سازمان یونسکو آن را یکی از اصلی ترین وظایف خود به حساب می آورد (دکوئیار، بی تا؛ انادی و رفعت، بی تا). اما آن به معنای نادیده گرفتن فرهنگ های بومی و گوناگونی های زیست بومی شان نیست. فرهنگ های بومی بدون آن که حذف شوند، می توانند در روح تکثر فرهنگی نقشی بزرگ ایفاء کنند و اکنون سازمان های انسان دوستانه جهانی، از جمله یونسکو حفظ و تقویت فرهنگ های بومی و زیست بوم های آن را از مسئولیت های خود می دانند. منظور از زیست بوم، شرایط فیزیکی و محلی، جغرافیایی، آب و هوا و تمامی گیاهان و جانوران یک اقلیم است که از عوامل مهم و تعیین کننده فرهنگ یک منطقه ی جامعه است و فرهنگ هر ناحیه و جامعه از بستر تعامل انسان با آن برمی خیزد (تری یاندریس. هری. س، ۱۳۷۸: ۴۶ و ۵۷).

هویت ملی در سند تحول بنیادین آموزش و پرورش

کلمه هویت در کل سند تحول بنیادین آموزش و پرورش ۲۷ بار به صورت مجزا و هم به صورت ترکیبی مثل هویت اسلامی ایرانی، هویت اسلامی انقلابی، هویت جمعی، هویت حرفه ای، هویت ملی و غیره ... آمده است که این امر نشان از توجه ویژه طراحان سند مزبور به جایگاه مهم هویت و هویت ملی دارد. به طوری که در فصل اول (کلیات)، به طور جداگانه به تعریف هویت می پردازد. در این سند «هویت» چنین تعریف شده است: هویت، برآیند مجموع های از بینش ها، گرایش ها، اعمال و صفات آدمی است. از این رو، نه تنها امری ثابت و از پیش تعیین شده نیست، بلکه حاصل تلاش و توفیق شخص و تا حدودی متأثر از شرایط اجتماعی است (سند تحول، ۱۳۹۰).

براساس دلایل تاریخی، هویت ایرانیان از چندین لایه تشکیل می شود. در دهه اخیر، از میان این لایه ها، همواره بر سه لایه مهم تأکید بیشتری شده است که شامل (۱) لایه ای از فرهنگ و هویت اسلام، لایه ای از فرهنگ و هویت ایرانی و لایه ای از فرهنگ و تمدن جهانی می شود. با مطالعه مقدمه و هشت فصل سند تحول بنیادین آموزش و پرورش، می توان دریافت که در این سند، هویت ملی تک لایه تلقی نشده است

- لایه هویت اسلامی

شکل گیری هویت اسلامی - ایرانی دانش آموزان یکی از مهمترین دغدغه های نظام آموزش و پرورش محسوب می شود. سند تحول بنیادین آموزش و پرورش با تأکید به این مهم مدرسه را جلوه ای از تحقق مراتب حیات طیبه کانون عرضه خدمات و فرصت های تعلیم و تربیتی، زمینه ساز درک و اصلاح موقعیت توسط دانش آموزان و تکوین و تعالی پیوسته هویت آنان براساس نظام معیار اسلامی در چارچوب نظام تعلیم و تربیت رسمی عمومی جمهوری اسلامی ایران می شناسد. شناخت عمیق هویت ایرانی - اسلامی افزایش اعتماد به نفس و اطمینان خاطر و سلامت فکری را در دانش آموزان ایجاد می کند و بر این اساس انتظار است خانواده ها و مدارس زمینه سازی برای شکوفایی فطرت و استعدادها و شکل گیری هویت یکپارچه اسلامی - ایرانی - انقلابی دانش آموزان را فراهم کنند. باید در مراحل ابتدایی رشد ایمان به توحید، یگانه پرستی، عبودیت، اطاعت محض و خالصانه از خالق کل هستی را در نهاد دانش آموزان پرورش قرار گیرد تا هویت اسلامی - ایرانی در اعماق وجود متعلمان ریشه بدواند (حیدری، ۱۳۹۶).

اعتقاد به وجود حضرت مهدی (عج) یکی از مهم ترین عناصر هویت اسلامی میان تمام مسلمانان و مبانی نظام اجتماعی اسلام است که توسط پیامبر اکرم (ص) و ائمه معصومین (ع) تبیین گردیده است. مسلمانان در عصر غیبت، مؤظف به انتظار فرج هستند. انتظار سازنده، به معنای تلاش برای زمینه سازی جهت ظهور امام زمان (عج) به وسیله تحقق ایمان محکم، عمل به احکام شرعی، تدوین نظام های اجتماعی و تشکیل حکومت اسلامی است (بی نام، ۱۳۸۹).

* طراحی و ارائه الگوی لباس و پوشش مناسب، متنوع، زیبا و آراسته مبتنی بر فرهنگ اسلامی - ایرانی برای مربیان و دانش آموزان پسر و دختر در راستای تقویت هویت اسلامی - ایرانی (سند تحول بنیادین، ۱۳۹۵).

* اختصاص حداقل ۱۰ درصد و حداکثر ۲۰ درصد از برنامه‌های آموزشی به معرفی حرفه‌ها، هنرها، جغرافیا، آیین و رسوم و نیازها و شرایط اقلیمی و جغرافیایی استان‌ها به ویژه مناطق روستایی و عشاری با رعایت استانداردهای ارتقای کیفیت و تقویت هویت اسلامی - ایرانی دانش‌آموزان در چارچوب ایجاد کارآمدی و تقویت هویت ملی (سند تحول بنیادین، ۱۳۹۵).

- لایه هویت ایرانی

عوامل متعددی در شکل‌گیری هویت ایرانی - اسلامی دخیل است که باید در دوره پیش دبستانی مورد توجه قرار گیرد تا کودک در برابر ارزش‌ها سر تسلیم فرود آورد که این موضوعی پیچیده به شمار می‌رود. سرمایه‌گذاری در این دوره فقط مالی و اقتصادی نیست، چرا که سرمایه‌گذاری معنوی نیز بسیار مهم است. دوره پیش دبستانی که در عین حال آموزشی است، درجه نخست موضوع تربیتی نیز محسوب می‌شود و تربیت اسلامی بحثی است که باید از این دوره شکل گیرد. یکی از اهداف مهم دوره پیش دبستانی، ایجاد نگرش مثبت در کودکان نسبت به خود، ارتباط با دیگران، یادگیری و محیط آن است که باید این موضوع محقق شود تا کودک به خود مدیریتی و خودکارآمدی برسد (فضلی، ۱۳۹۴).

* صیانت از وحدت ملی و انسجام اجتماعی با محوریت هویت مشترک اسلامی - ایرانی (سند تحول بنیادین، ۱۳۹۵).

* وطن‌دوستی و افتخار به ارزش‌های اصیل و ماندگار اسلامی - ایرانی و اهتمام به برپایی جامعه مهدوی (سند تحول بنیادین، ۱۳۹۵).

* ایجاد سازوکار برای تقویت انسجام اجتماعی و وحدت ملی و احیاء هویت افتخارآمیز اسلامی - ایرانی در دانش‌آموزان و معلمان با تأکید بر آموزش و اجرای سرود ملی به اهتزاز درآوردن پرچم جمهوری اسلامی ایران در تمام مدارس (سند تحول بنیادین، ۱۳۹۵).

- لایه هویت تمدن جهانی

در دنیای امروز ادیان نیز به مانند تمامی نهادهای اجتماعی با تحول فرهنگی مواجه‌اند. این موضوع هنگامی مهم‌تر جلوه می‌کند که در یابیم، انتقال دین به نسل‌های جوان تر، همان فرآیندی است که دین از آن طریق، خود را به مثابه «دین در جریان زمان» شکل می‌دهد؛ این همان چیزی است که موجب پویایی دین می‌شود و دین را برای انتقال خود در جریان زمان توانا می‌سازد. مسیرهای گوناگونی که مستلزم شناخت ابعاد متفاوت و ترکیب‌هایی از هویت یابی دینی در ابعاد اجتماعی، اخلاقی، عاطفی و فرهنگی هستند، در دنیای امروز ممکن است در تقابل با الگوهای سنتی آن قرار گیرند. بنابراین مسئله «انتقال» در کانون توجه جامعه‌شناسی دینی قرار می‌گیرد. اگر هدف نهایی از انتقال، این باشد که فرزندان باید تصاویر کاملی از والدین‌شان باشند، آشکار است که هیچ جامعه‌ای به این هدف نایل نمی‌شود، چون در عصر جهانی شدن، تغییر فرهنگی حتی در جوامعی که تحت حاکمیت سنت قرار دارند، تداوم دارد. پس به این معنا، هیچ گونه انتقالی خالی از بحران انتقال، به وجود نخواهد آمد (دانیل هروی، ۱۳۸۰). به اعتقاد متخصصان تعلیم و تربیت در جهان امروز پیش دبستانی صرفاً محل نگهداری خردسال کمتر از شش سال نیستند بلکه این مراکز مهم پرورشی و تربیتی می‌توانند نقش مهمی در نظام آموزشی و تربیت کشور ایفا نمایند. به این ترتیب پیش دبستانی‌ها می‌توانند نسلی سازنده و متعالی بپروراند. از اینروست که صاحب‌نظران تعلیم و تربیت پیش دبستانی را قبل از دبستان ضروری می‌دانند.

* تبیین دستاوردهای علمی و فنی و تمدن اسلامی - ایرانی در برنامه‌های درسی و آموزشی و تقویت باور و روحیه مسئولیت‌پذیری دانش‌آموزان برای تحقق تمدن نوین اسلامی در راستای دستیابی به جامعه عدل مهدوی.

بحث و نتیجه‌گیری

بر اساس سند تحول بنیادین آموزش و پرورش به عنوان هدایت‌کننده در فرایند تعلیم و تربیت آموزش‌های دوره پیش دبستانی باید مبتنی بر صیانت از وحدت ملی و انسجام اجتماعی با محوریت هویت اسلامی - ایرانی نوآموزان باشد. شکل‌گیری هویت و فرهنگ اسلامی - ایرانی کودکان پیش دبستانی یکی از مهمترین دغدغه‌های نظام آموزش و پرورش محسوب می‌شود. می‌توان اینگونه بیان داشت که سند تحول بنیادین آموزش و پرورش با تأکید به این مهم مدرسه را جلوه‌ای از تحقق مراتب حیات طیبه

کانون عرضه خدمات و فرصت‌های تعلیم و تربیتی، زمینه‌ساز درک و اصلاح موقعیت توسط کودکان و تکوین و تعالی پیوسته هویت آنان براساس نظام معیار اسلامی در چارچوب نظام تعلیم و تربیت رسمی عمومی جمهوری اسلامی ایران می‌شناسد. باید در مراحل ابتدایی رشد ایمان به توحید، یگانه پرستی، عبودیت، اطاعت محض و خالصانه از خالق کل هستی را در نهاد دانش‌آموزان قرار گیرد تا هویت اسلامی- ایرانی در اعماق وجود آنها تقویت شود.

- منابع:

- آشوری، الهام، ۱۳۹۰، بررسی قابلیت‌های عناصر روایی هنرهای نمایشی ایرانی در ساخت زبان انیمیشنی جایگزین و ایرانی، پایان‌نامه کارشناسی ارشد تصویر متحرک، دانشکده سینما و تئاتر، دانشگاه هنر.
- آشوری، داریوش، ۱۳۸۰، تعریف‌ها و مفاهیم فرهنگ، تهران، نشر آگه، چاپ اول.
- بورن، اد، ۱۳۷۹، بعد فرهنگی ارتباطات برای توسعه، ترجمه مهرسیما فلسفی، مرکز تحقیقات، مطالعات و سنجش صدا و سیما، تهران.
- بهجت انادی و عادل رفعت، بی‌تا، توسعه چیست؟، پیام یونسکو، شماره ۳۱۶.
- بی‌نام، ۱۳۸۹، منشور جمهوری اسلامی ایران (مقدماتی)، تهران: پژوهشکده مطالعات کاربردی قدر.
- تاجیک، محمدرضا، ۱۳۸۴، روایت غربیت و هویت در میان ایرانیان، تهران، مرکز بررسی‌های استراتژیک ریاست جمهوری.
- تری یاندیس، هری، ۱۳۷۸، فرهنگ و رفتار اجتماعی، ترجمه نصرت فتی، انتشارات رسانش، تهران.
- حیاتی، زهرا و حسینی مؤخر، محسن، ۱۳۸۶، از هویت ایرانی (سلسله مقالات و گفتارهایی پیرامون هویت ایرانی)، ناشر: انتشارات سوره مهر.
- حیدری، مژگان، ۱۳۹۶، تقویت هویت اسلامی - ایرانی در دانش‌آموزان و معلمان سرمایه‌ای ارزشی است، مدیر کل آموزش متوسطه وزارت آموزش و پرورش خمین، سایت خبری ایرنا، کد خبری ۶۰۱۳/۷۲۷۷، <http://www.irna.ir/markazi/fa/News>.
- خمینی، روح‌الله، ۱۳۷۵، صحیفه نور، جلد ۱۵، تهران، آستانه قدس رضوی.
- دانیل، هروی- لژه، ۱۳۸۰، انتقال و شکل‌گیری هویت اجتماعی- دینی در مدرنیته، ترجمه محمود نجاتی حسینی، نامه پژوهش، شماره‌های ۲۰ و ۲۱.
- دکوییاری، خاویر پرز، بی‌تا، تنوع خلاق ما، پیام یونسکو، شماره ۳۱۶.
- دوران، بهزاد، ۱۳۸۶، هویت اجتماعی و فضای سایبرنتیک، تهران، پژوهشگاه فرهنگ، هنر و ارتباطات.
- روح الامینی، محمود، ۱۳۶۵، زمینه فرهنگ شناسی، تهران، انتشارات عطار.
- ساختار فرهنگی هویت ملی، ۱۳۷۸، مطالعات طرح پایه آمایش، تهران: سازمان مدیریت و برنامه ریزی، جلد پنجم.
- طیلسی، سیدمحمد، ۱۳۹۱، تأثیر رنگ و فرم در انتقال پیام بر مخاطب شبکه‌های خبری تلویزیون، پایان‌نامه کارشناسی ارشد پژوهش هنر، دانشکده هنرهای کاربردی، دانشگاه هنر.
- طرح تدوین برنامه ایران ۱۴۰۰، ۱۳۷۵، گروه فرهنگی، تهران: سازمان مدیریت و برنامه ریزی.
- عمید، حسن، ۱۳۸۹، فرهنگ فارسی عمید، ناشر: فرهنگ نما.
- فضلی، رخساره، ۱۳۹۴، هویت ایرانی- اسلامی باید از دوره پیش دبستانی شکل گیرد، مدیرکل دفتر آموزش پیش دبستانی وزارت آموزش و پرورش، سایت خبرگزاری برنا، کد خبری ۳۶۵۰۱۵، <https://www.borna.news>.
- کوئن، گارن، ۱۳۷۹، اینترنت و مسائل نظارتی، چالش‌های حقوقی و اطلاعاتی و اجتماعی فضای رایانه ای، چاپ دوم، نشر خانه کتاب، بهمن.
- گل محمدی، احمد، ۱۳۸۰، جهانی شدن و بحران هویت، فصلنامه مطالعات ملی، سال سوم، شماره ۱۰، تهران.
- نصیری، مهدی، ۱۳۹۰، هویت در تئاتر، چاپ اول، تهران، نمایش.
- نقره کار، عبدالحمید، ۱۳۷۰، هویت و بحران آن در اندیشه معماری و شهرسازی معاصر، وزارت مسکن و شهر سازی، مرکز تحقیقات و شهرسازی، تهران.
- ورجاوند، پرویز، ۱۳۷۸، پیشرفت و توسعه بر بنیاد هویت فرهنگی، تهران، شرکت سهامی انتشار.

Erikson, E.H. (1960). Identity, Youth, and crisis, New York W.w.Norton \$ co ,INC.